

У ЖЕРТОВНОМУ ВОГНІ

Ткачівський Я. Жертовний вогонь: Романи / Я. Ткачівський. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2017. – 400 с.

До нової книги Ярослава Ткачівського «Жертовний вогонь» (2017) увійшли два романи «Навія» і «Монахія». Це видання зацікавлює сучасного читача як художньою сутністю творів (ідейно-тематичним каркасом, проблематикою, характерами), так і мовленнєво-стилістичним вираженням, що дозволяє відчутти в авторі доброго знавця народного життя, побуту, традицій, фольклорно-міфологічного наповнення. Втім, останнє більше стосується першого роману «Навія», що зовсім відмінний від другого як за сутністю внутрішнього і зовнішнього світу героїв, сюжетних колізій, змістово-проблемною скерованістю, так формотворчим відображенням.

У першому романі автор подає історію по суті чотирьох поколінь (як і, скажімо, Докія Гуменна в чотиритомнику «Діти Чумацького шляху» (1948-1951) підгірської родини, за якою бачиться життя українського народу, зокрема його західної гілки, впродовж двадцятого століття аж до сьогодення. Правда, глибше і талановитіше письменник розкриває буття перших двох поколінь (Дмитро – Ганна), по-своєму піднімаючи вічні проблеми батьків і дітей, щастя й гріха, злочину й розплати, чистоти й слугування чорним силам, тобто оригінальних ракурсів Добра і Зла. Соціум займає зовсім небагато місця: про соціально-історичні події в Україні мовиться то скоромовкою, то вельми сконденсовано (початок ХХ ст., I-II Світові війни, прихід більшовиків, колективізація, атмосфера атеїзму чи українська партизанка, ОУН-УПА і т.д.), що не входило в плани письменника, як, скажімо в згадуваній тетралогії Докії Гуменної. Та читач одразу ж входить у світ людських дол, у докладний і майстерно відтворений побут прикарпатського села, у багатюще барвисте мовлення персонажів із тільки їм характерним діалектом, у народне мислення з притаманними приказками, прислів'ями, співанками, ладканками, скрупульозно виписаними етнографічними деталями на різні випадки щоденного життя.

У центрі роману «Навія» – образ-характер Ганни, яка, на відміну від традиційного чи більш поширеного позитивного осердя жіночого характеру (Наталка Полтавка І. Котляревського, Маруся Г. Квітки-Основ'яненка, Устина Марка Вовчка, Наталка Верковичівна О. Кобилянської, Мавка Лесі Українки, Марічка М. Коцюбинського, Марта Висоцька В. Підмогильного, Ізі Наталени Королевої та ін.) наділена багатьма рисами негативного плану. Загалом, Ганна – антиморальний світ жінки, яка заради особистого, сімейного, як їй здається, щасливого майбутнього, ладна на все: аж до укладення угоди з Демоном Тьми та убивства

безневинного свого первістка Йванка. Автор чи не найглибше розкрив приховане єство жінки, її життя з двох сторін: зовнішнього, начебто світлішого, як усі (хто не хоче бути щасливим), та внутрішнього, пов'язаного і з темінню, нечистим, що врешті-решт стане явним. Автор використовує прийом поступової градації, нагнітання від'ємного в її характері, здатного на найгірше. Інший художній прийом, який допомагає ввійти в її хтиві бажання, помисли легковажної жінки, здатної будь-якою ціною здійснити задумане, – це антитеза. Незвичайна, заворожуюча краса Ганни все більше контрастує з непорядними, підлими й навіть злочинними її вчинками. Так Ганна стає Ганушагою.

Власне, тільки окремі грані жіночого характеру чи проблематики, стильові складники спонукають згадати центральних героїнь Панаса Мирного («Повія»), О. Кобилянської («В неділю рано зілля шукала»), В. Домонтовича («Дівчина з ведмедиком»), О. Забужко («Казка про калинову сопілку»), хоча, зрозуміло, це абсолютно різні твори, написані відомими письменниками в різні періоди національного літературного процесу.

Ярослав Ткачівський наділює живучістю, переконливістю й інші образи-характери, насамперед батька Ганни Дмитрунька, як його називають і на якого, на жаль, нічим не схожа його донька. Добрий, чуйний, працьовитий і порядний газда, який дбає про свою сім'ю, що рано залишилася без надійної опори – його дорогої дружини Марії. А згодом і без улюбленого внука Іванка, втративши якого, його єство заповнює суцільний душевний біль і відсутність у серці місця для теперішньої уже не доньки, а безбожниці, антихристиянки. Запам'ятовуються фінальні акорди його життя. Романтично і суто в народному дусі описав автор смерть сердечного й стражденного Дмитрунька, який, ще натішившись онучкою Євдокійкою, полетів у небо за своєю любою Марією.

А чого варта Оринка Прищавя, епізодичний персонаж, який виокремлюється із загалу пригірського села Підгірки своїм умінням першою передавати всі сільські новини та плітки, особливо пікантні ...То ж “цікава Варвара”, “жінка-вітер”, місцеве “надавче радіо” – далеко не повний перелік її колоритних рис та функцій. А ще красень-“артист” Назарій із сусіднього села (якого приворожила до себе Ганна та й заради якого й своєї клятви-жертвопринесення Дияволу стає вбивцею рідного, не знати від кого синочка), з його покрученою долею через жіночі забаванки-пристрасті; вільний і добрий, справедливий циган Ферко, для якого сільська кузня стала і “його ремеслом”, і “помешканням”, і “табором-осідком” також засвідчують уміння автора виписувати образи другорядних персонажів, які запам'ятовуються.

Особливо майстерно письменник передає народні розмови, діалоги й полілоги, реакцію односельців на побачене, почуте, їхні мовні партії, інтонації мовців, які просто вражають соковитістю висловленого, оголеною відвертістю, глибоким знанням душі прикарпатців. Автор ви-

користовує не тільки народні традиції, звичаї, але й містику, пов'язану з нечистим світом (відьмами, зокрема двоохсотлітньою Навією, ворожбою, диявольськими замовляннями й заклинаннями). Ось чому назва вступного слова (передмови Євгена Барана до книги івано-франківського письменника «Народний роман» від Ярослава Ткачівського») стосується насамперед «Навії».

Якщо у вищезгаданому романі основна увага приділена першому і другому поколінням ХХ століття (батьки/діти) (тут доречно згадати «Волинь» Уласа Самчука), а третьому і четвертому (внуки/правнуки) – набагато менша, не так розлого, докладно й глибоко, то в наступному творі «Монахиня» уже інший композиційний каркас і стиль. В його основі – життєва історія-доля кохання “западенки” зі Львівщини Оксани й сумчанина Богдана. Вони зустрілися в Києві, навчаючись у столичному університеті. Зустріч ця припадає на другу половину минулого століття, зокрема на знакові 60-і рр. Цікаво закроена любовна лінія двох сердець ускладнюється як особистісними, все ж пов'язаними із соціумом (зникнення Богдана, який, виявляється, спілкується з дисидентами, перебуваючи в підпільній націоналістичній організації, аж у Прибалтиці друкуватиме заборонену літературу, згодом відбуватиме покарання в таборах Колими та ін.), так й історико-політичними подіями тієї доби (вбивство різними способами композиторів Володимира Івасюка, Володимира Яцоли, а згодом й Ігоря Білозіра, формування демократичних рухів, боротьба за незалежність України та ін.). Отже, в другому романі, на відміну від першого, соціально-історичне тло займає чимало площі. Правда, художня розповідь про перипетії закоханих нерідко змінюється “чистою” публіцистикою, скажімо, про 60-ті і шістдесятництво як культурно-історичне явище (чого, до речі, уникнув Валерій Шевчук у романі про цю ж добу «Юнаки з вогненної печі»).

Роман «Монахиня» піднімає не тільки одну з вічних проблем справжнього, глибокого, однак змарнованого кохання, але й менш відомої бражувану проблему – чернецтва. Одразу ж згадується оповідання М. Коцюбинського «У грішний світ» (1904), в якому постає не ідеалізований, не насичений тільки щирою молитвою й добрим, високим та сакральним, як мало б бути, а складні стосунки між матушкою-ігуменею та черницями, повні земних, принизливих образ, несправедливих обвинувачень, далеких від аскетизму переживань. Правда, ще в ХУІІІ ст. у повісті «Черниця» (1760) Дені Дідро виступав проти тогочасного монастирського способу життя, наруги над особистістю черниці, яка потрапляє сюди не з власної волі, а завдяки старанням своєї родини. Якщо незалежну й вільнолюбиву Сюзанну силоміць змусили жити в монастирі, то Оксана, героїня Я. Ткачівського, до цього непростого рішення йде сама впродовж свого життя. Поштовхом цьому стала остання зустріч з коханим, на якого вона чекала багато років, переживши через якого втрату їхньої ненародженої дитини та огром тих страждань, які випали

на її нещасливу долю (смерть матері, ні одружена, ні вдова, кохана/ не кохана). Якщо сюжетна лінія життя Оксани (студентки/ вчительки/ керівника міського відділу освіти й науки/ нарешті, черниці) виписана художньо довершено, то лінія Богдана – “вічного жениха”, досвідченого політика чи врешті-решт розчарованого самотника – вийшла слабшою через стильову неоднорідність (публіцистичність викладу в окремих місцях, недостатня психологічна мотивація його вчинків, тому доводиться інколи вірити на слово авторові, а не художньо-образному відтворенні подій чи етапних моментів у житті Богдана, тобто інформативність, а не художня переконливість).

Справді, то що перешкодило Богданові під час останньої зустрічі все ще люблячих одне одного сердець стати нарешті подружжям? Чому не склалося їхнє спільне життя раніше, невже тільки через зайнятість політикою, про яку, до речі, теж мовиться більш інформативно? А, можливо, причиною є й специфіка характеру, розкиданого, не постійного у почуттях, здатного на короточасні швидкоплинні зустрічі-зв'язки, чи нездатність відчувати біль за погублене ним же життя тієї, яка справді його кохала? А, може, це тип постійного втікача від сімейних обов'язків, невміння чи небажання влаштувати своє особисте життя, поєднавши його з громадським? Усе це начебто є десь “поза кадром”, але не вистачило у вищезгаданих епізодах глибшого занурення у його внутрішній світ, у психологію характеру.

Талановито виписано сторінки, де йдеться про сповідь, покаяння Оксани, її остаточне рішення стати монахиною, вражаючий зміст листа від Батька-Бога, перебування в монастирі. Як і при розкритті першої проблеми, так і проблеми чернецтва автор використовує публіцистичні відомості про історію жіночих монастирів Київської Русі чи Західної України, Галич, добу Ярослава Мудрого в цьому питанні т. д., де вони доречніші, ніж стиль загальних відомостей про шістдесятників. Уподобання автора як поета, як знавця народної творчості, як пісняра передається введенням у текст окремих поетичних строф чи співанок, правда, здебільшого сороміцьких, почасти і вульгарно-еротичного характеру. Сюжетні лінії центральних героїв розгалужуються на окремі більшменш епізодичні історії-долі (легковажної Наталі-Міністерки-Міністерви, Оляни-художниці, повії Олі, водія Дмитра, Марійчиної бабці Гельки, сестри Домініки та ін.), що “працюють” на розкриття окремих сторін характеру чи проблематики, а часом позбавляють твір композиційної стрункості.

А загалом автору вдалося переконати читача, як у жертвовному вогні кохання чи політики можуть згоряти найкращі почування, відбуватися гіркі розчарування, та все ж можна знаходити вихід із межових ситуацій у вірі, любові й християнських цінностях.

Марта Хороб, м. Івано-Франківськ